

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Přístup žen ke vzdělání v historii

Iva Nováčková

Bakalářská práce

2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Iva Nováčková**
Osobní číslo: **H09187**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Přístup žen ke vzdělání v historii**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je přiblížit vývoj vzdělání žen a jejich postavení ve společnosti od středověku do 20. století. Práce rovněž představí některé ženy, které sehrály významnou roli při prosazování přístupu žen ke vzdělání a ženy, které díky svému vzdělání získaly významnou roli ve společnosti. V souvislosti s tím se bude práce také zabývat rozdílnými genderovými rolemi mužů a žen ve společnosti a postavením ženy v současné společnosti.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

MALÍNSKÁ, Jana. Do politiky prý žena nesmí - proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19 a na počátku 20. století. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství Libri, 2005. 173 s. ISBN 80-7277-295-3. LENDEROVÁ, Milena. K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s. ISBN 80-204-0737-5. VEŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva. MAŘÍKOVÁ, Hana. Společnost žen a mužů z aspektu gender: [sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender, pořádaného Nadací Open Society Fund Praha]. 1. vyd. Praha: Open Society Fund, 1999. 171 s. ISBN neuvedené. ČADKOVÁ, Kateřina. LENDEROVÁ, Milena. STRÁNÍKOVÁ, Jana. Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie: (sborník příspěvků z IV. pardubického bienále, 27.-28. dubna 2006). 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. 601 s. ISBN 80-7194-920-5. LENDEROVÁ, Milena. Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 198 s. ISBN 80-246-0375-6. LENDEROVÁ, Milena. [et al.]. Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století. 2. díl, Život všední i sváteční. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. 180 s. ISBN 80-7194-756-3.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Miloslav Průka, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2012

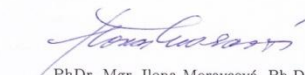

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 44
L.S.

PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 26. 03. 2012

Iva Nováčková

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu své práce Mgr. Miloslavu Průkovi Ph. D. za jeho čas, věcné rady a odborné vedení mé práce.

ANOTACE

Práce se zabývá problematikou přístupu žen ke vzdělání a jejich postavení ve společnosti v historii, zvláště v západní společnosti s důrazem na české země. Shrnuje vývoj vzdělání žen a jejich postavení ve společnosti od středověku až do dvacátého století. Sleduje vývoj vzdělání žen od převážně klášterního vzdělání ve středověku až po získání možnosti univerzitního vzdělání na počátku dvacátého století. Představí některé ženy, které se významně podílely na prosazení přístupu žen ke vzdělání a také některé ženy, které získaly díky svému vzdělání významnou roli ve společnosti. Dále se zabývá postavením ženy a muže ve společnosti z hlediska gender a genderovými stereotypy, např. stereotyp ženy-matky, stereotypy na pracovním trhu nebo stereotyp agresivního jednání. Nakonec stručně představí feministické hnutí a shrne pozici ženy v současné společnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

Ženy, vzdělání, historie, feminismus, gender, společnost, ženská práva.

TITLE

Access of women to education in history.

ANNOTATION

The work deals with the problem of access of women to education and their position in the society in history, especially in the western world, with an emphasis on Bohemian countries. It summarizes the development of the education of women and their position in the society from the Middle Ages up until the twentieth century. It observes the development of the education of women from mostly monasterial education in the Middle Ages up to acquirement of the possibility of university education in the beginning of the twentieth century. It introduces some of the women, who significantly participated in the assertion of access of women to education and also some of the women, who thanks to the their education gained significant position in the society. Furthermore, it deals with the position of men and women in the society in the light of gender and gender stereotypes, for example mother stereotype, work stereotypes or the stereotype of aggressive behaviour. In the end the work briefly introduces the feministic movement and summarizes the position of women in the present-day society.

KEY WORDS

Women, education, history, feminism, gender, society, women's rights.

Obsah

1. Úvod	9
1. 1. Cíle práce	9
2. Žena ve společnosti: rozdílné genderové role muže a ženy	11
2. 1. Gender a genderové stereotypy	11
2. 2. Stereotyp ženy-matky	12
2. 3. Stereotyp agresivního jednání	13
2. 4. Stereotypy na pracovním trhu	14
3. Vzdělání a postavení žen ve společnosti do 18. století	15
3. 1. Vzdělání ve středověku	15
3. 2. Tereziánské reformy školství	19
4. Vzdělání a postavení žen ve společnosti v 19. a 20. století	21
4. 1. Dívčí vzdělání v první polovině 19. století	21
4. 2. Dívčí vzdělání v době národního obrození a Hasnerova reforma	24
4. 3. Boj o středoškolské vzdělání	28
4. 4. Počátky univerzitního vzdělání žen	29
5. Ženy, které sehrály významnou roli při prosazování přístupu žen ke vzdělání	33
5. 1. Magdalena Dobromila Rettigová	31
5. 2. Božena Němcová	32
5. 3. Bohuslava Rajská	33
5. 4. Karolína Světlá	33
5. 5. Eliška Krásnohorská	35
6. Ženy, které díky svému vzdělání získaly významnou roli ve společnosti	35
6. 1. Ženy učitelky a lékařky	36
6. 2. Ženy právničky	37
6. 3. Ženy političky	37
7. Pozice ženy v současné společnosti	39
7. 1. Feministické hnutí	39
7. 2. Současná česká společnost	40
7. 2. 1. Mateřská role současných žen	40
7. 2. 2. Pracovní role současných žen	41
8. Závěr	43
9. Seznam použité literatury	46

1. Úvod

Problematika přístupu žen ke vzdělání je téma, které je zatím relativně málo prozkoumané v celé své šíři. Můžeme najít množství literatury zabývající se historií vzdělání všeobecně, ale konkrétně o ženském vzdělání se většinou zmiňuje jen okrajově. Vzdělání žen nebylo po celá staletí pokládáno za důležité, ženě příslušelo pečování o rodinu a domácnost, proto lze zmínky o vzdělání žen ve starších dobách vyhledat jen těžko. V současné době lze však najít několik titulů, které se zabývají ženami ze sociologického hlediska a hlediska gender (z autorů lze například zmínit známou českou socioložku Jiřinu Šiklovou, která se specializuje na gender studia). Objevují se také knihy, které se zabývají historií žen všeobecně případně dějinami každodennosti. Asi neplodnější autorkou, na kterou jsem narazila, je Milena Lenderová, která se zabývá dějinami každodennosti, historií ženského vzdělání a také jejich postavením ve společnosti.

1.1. Cíle práce

Podstatou práce je zkoumání přístupu žen především v českých zemích, ale i v cizině ke vzdělání od středověku do 18. století, v 18. a 19. století a v současnosti. Zabývá se hlavně problematikou vzdělání žen a jejich měnícího se postavení ve společnosti a tím, jaké je toto postavení dnes. Okrajově rovněž zasahuje do problematiky gender, zabývá se různými rolmi ženy a muže ve společnosti, tím, jaké chování se od nich typicky očekává a jak se tyto stereotypy mění v dnešní společnosti. Práce uvede rovněž několik příkladů žen, které sehrály významnou roli při prosazování přístupu žen ke vzdělání a žen, které získaly významnou roli ve společnosti díky svému vzdělání v minulosti, kdy nebylo vzdělání žen ještě zcela běžnou věcí. Zabývá se problémy omezeného přístupu žen ke vzdělání v historii a tím, jak se změnil tento přístup do dnešní doby, kdy je přístup ke vzdělání rovnoprávný, alespoň v rozvinutých zemích. Také se zabývá měnícím se postavením žen ve společnosti až do současnosti. Dále se zabývá rozdílnými genderovými rolmi muže a ženy ve společnosti a tím, jak se tyto role mění v současnosti. Práce zkoumá především evropskou společnost, protože vývoj je odlišný od „východních“ zemí.

Hlavním cílem práce je pokus o shromáždění ucelených informací k tématu vzdělání a postavení žen ve společnosti. Informace k tématu vzdělání žen jsou často

poměrně kusé, objevují se tu a tam po částech, protože v minulosti často údaje nebyly zaznamenávány a nebyla jim přikládána žádná vážnost. Vzdělání bylo dlouhou dobu pouze dominantou mužů a ženám byla přisouzena role hospodyněk, společnost velmi nerada viděla ženskou emancipaci. Ženy byly zpočátku vzdělávány pouze v kláštrech a až po dlouhé době si vymohly přístup ke vzdělání na školách jako muži. Ženám trvalo velmi dlouho, než se jim povedlo získat dnešní rovnoprávné postavení v (západní) společnosti a věci, které byly běžné ještě na začátku dvacátého století, už nám dnes mohou připadat naprosto neuvěřitelné, proto stojí za to si historii připomenout. Dnešní společnost a role muže a ženy v ní prodělala velké změny ve velmi krátkém čase, myslím si, že by bylo přínosné tyto změny shrnout.

Práce sleduje změnu postavení ženy ve společnosti a změnu genderových rolí ženy a muže v dnešní společnosti. Také se zabývá vývojem přístupu žen ke vzdělání v historii. Role ženy prodělala v posledních stoletích v západní společnosti velkých změn, žena a muž jsou dnes v podstatě rovnoprávní, zatímco po staletí v minulosti panovalo přesvědčení, že žena má být pasivní a pouze se starat o všeobecné blaho rodiny. Cílem práce je shrnout poznatky o vzdělání žen a jejich roli ve společnosti v historii a jejich vývoj do dnešní doby a zvýšit tak obecné povědomí o těchto záležitostech mezi veřejností. Výsledkem by mělo být přehledné zpracování vývoje vzdělání a postavení žen ve společnosti. Práce bude zkoumat změnu ve společnosti. S vývojem přístupu žen ke vzdělání a jejich vzrůstajícím postavením ve společnosti se měnila také jejich genderová role. Zavedené postupy chování pro muže a ženu v různých oblastech se výrazně mění především v dnešní společnosti, hranice mezi tím, co bylo v minulosti považováno za typicky mužské a ženské se smazává. Ženám se s přístupem ke vzdělání v podstatě otevřely dveře do novodobé společnosti, po možnosti vstupu do škol se začalo zvyšovat jejich společenské postavení i v ostatních oblastech života a postupně se dostaly na rovnocenné místo s muži, což bylo po celá staletí v minulosti nepředstavitelné pro ženy i pro muže.

2. Žena ve společnosti: rozdílné genderové role muže a ženy

V úvodu této kapitoly se pokusím objasnit pojem gender, který se v poslední době často objevuje v souvislosti s tematikou žen a jejich postavení ve společnosti.

2.1. Gender a genderové stereotypy

Pojem gender je v současnosti klíčovým pojmem na poli zkoumání vztahů mezi muži a ženami. Samotné slovo pochází z řečtiny, kde je jeho význam rod, později bylo přejato do většiny evropských jazyků. Do češtiny je tento pojem v současnosti přenášen především z angličtiny. Slovo rod má v češtině několik významů. Jednak označuje pohlaví, potom také rod nebo rodinu a nakonec slouží jako označení rodu v gramatice.¹

Pojem pohlaví se vztahuje k biologické stránce muže a ženy. Užívá se, pokud mluvíme o fyziologických rozdílech, tedy těch, které se týkají pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic. Pojem gender je sociální konstrukt, což znamená, že není biologicky daný, ale je vytvořený moderní společností. Váže potom k sobě sociální role, tedy očekávání, jak se muž nebo žena bude chovat ve společnosti a také předsudky, stereotypy, hodnocení a další představy, o tom, co je nebo není pro ženu či muže správné. Těmito představami o tom, co je a co není správné, jsme obvykle zahrnováni už od útlého věku. Protože pojem gender je sociální kategorie, můžeme s jeho pomocí také sledovat a interpretovat různé sociokulturní rozdíly mezi muži a ženami a také porušování lidských práv.²

Těmito rozdíly se zabývá specifická vědecká disciplína, genderová studia. Používá se původního názvu, protože pojem rodová studia by byl vzhledem k mnohoznačnosti slova rod v češtině příliš nejasný. Tato disciplína sleduje různé sociální a kulturní rozdíly mezi ženami a muži v současnosti i v historii. Jejím cílem je nejen v této oblasti sbírat data, ale také vytvářet povědomí o sociálních a kulturních otázkách mezi širokou veřejností. Výsledky oboru vychází ze specializovaných

---

¹ VEŠÍNOVÁ – KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender. 1. vydání. Praha: Open Society Fund, 1999. 9 s. ISBN neuvedené.*

² VEŠÍNOVÁ – KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender. 1. vydání. Praha: Open Society Fund, 1999. 10 s. ISBN neuvedené.*

vědeckých výzkumů. Genderová studia ale nezkoumají jen problematiku žen, ale zaměřují se na vztahy mezi ženami a muži ve společnosti i v odlišných kulturách.³

Obsah ženské a mužské role ve společnosti je určován genderovými stereotypy. Tyto stereotypy ovlivňují myšlení žen a mužů, stejně jako sociální prostředí a společenské instituce. Mansfeldová píše, že tyto stereotypy se vyznačují tím, že: „1. Ignorují pluralitu ženské a mužské populace v rámci dané společnosti z hlediska individuálních vlastností, kompetencí, možností, strategií, plánů a přání žen a mužů. 2. Buď vůbec, nebo s velkým zpožděním reflektují změny v chování aktérů, ke kterému se vztahují a stávají se tak představami o ideálním stavu, které existují odtažitě od skutečnosti. 3. Mají silný argumentační – direktivní a emočně zabarvený základ, který nepřipustí jinou možnost, než chápat je jako přirozeně daná nebo přinejmenším nezměnitelná pravidla. 4. Jsou udržovány a posilovány sociálními mechanismy, institucemi, mediálním diskursem i politicky a ekonomicky.“⁴ Vliv těchto stereotypů je tak velký, že nám často brání žít svůj vlastní život podle svých představ, protože stereotypy jsou udržovány bez ohledu na životní podmínky. Vzniká tím rozpor mezi tím, jak se skutečně chováme a tím, jak bychom se chovat „měli“ podle genderových stereotypů.

2.2. Stereotyp ženy-matky

Pravděpodobně nejoblíbenějším genderovým stereotypem je stereotyp ženy-matky. Mansfeldová píše: „ V tom, že tato role je prvotní v životě ženy, se shoduje naprostá většina populace a na tomto základě jsou, jak dále uvidíme vytvořeny i všechny společenské instituce. Role matky, která porodí dítě a po nezbytnou dobu několika týdnů až měsíců se dítěti věnuje, je biologickou determinací, na které jsou genderové stereotypy o ženských rolích vystavěny. Ženě se pak přisuzuje role vychovatelky, pečovatelky, ale i další role a činnosti, které s touto determinací vůbec

---

³ VEŠÍNOVÁ – KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender. 1. vydání. Praha: Open Society Fund, 1999. 10 - 11 s. ISBN neuvedené.*

⁴ MANSFELDOVÁ, Zdeňka. *Současná česká společnost: sociologická studie. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 150 s. ISBN 80-7330-009-5.*

nesouvisí. Tyto „nadstavbové“ role pak ovlivňují a konstruuji ženskou pozici nejen v rodině, ale ve společnosti jako celku.“⁵ Z toho vidíme, jak je mateřská role ženy v naší společnosti vnímána. Je v podstatě považována téměř za povinnost. Časem se k ní přidružují i ostatní pečovatelské role a další konstrukce, jako je neslučitelnost s pracovní rolí.

Tento stereotyp se vyvinul již v dávných dobách a souvisí s postavením ženy jako strážkyně rodinného krbu. V podstatě se tak žena ztotožňovala s domovem. Postupně se pojem domov začal zaměňovat za pojem domácnost. Pojem domov vyvolával jistou důstojnost, sdílené prostředí, kde jsou muž a žena rovnoprávní. Domácnost vzbuzuje spíše dojem nějakého souhrnu povinností, důležitost ženské práce tak byla silně podhodnocena.⁶ Ženy byly vychovávány tak, že cílem jejich života je manželství a děti. Pokud zatoužily po vzdělání nebo kariéře, byly odsuzovány. Přístupem ke vzdělání a vstupem žen na pracovní trh došlo k paradoxní situaci: pracují muž i žena, mnohdy vydělávají stejně, ale žena se často k tomu ještě stará o celou domácnost a tato práce bývá přehlížena. Ženám bylo tedy přiznáno právo na vzdělání a kariéru v zaměstnání, ale původní role matky, která pečuje o domácnost, zůstala stále stejná a stále existuje velké množství mužů, které považuje jakoukoli práci v domácnosti za výlučně ženskou záležitost.

2.3. Stereotyp agresivního jednání

Mezi další stereotypy patří například stereotyp agresivity. V patriarchálním pojetí společnosti bývá muž často od dětství připravován na fyzické střetnutí. Například je veden k bojovým sportům, k práci se zbraní nebo k profesím, k nimž patří násilí, jako je armáda nebo policie. Žena je od tohoto často odrazována s tím, že je to neženské a v důsledku toho se často stává bezbrannou obětí muže. Za ideální ženské vlastnosti jsou často považovány neagresivnost, trpělivost a obětavost. Současné feministky proto často

---

⁵ MANSFELDOVÁ, Zdeňka. *Současná česká společnost: sociologická studie*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 150 – 151 s. ISBN 80-7330-009-5.

⁶ VODÁKOVÁ, Alena. *Rod ženský: kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 83 – 85 s. ISBN 80-86429-18-0.

vyjadřují názor, že ženská duše má dvě stránky – světlou a stinnou. Toto ztělesňuje například bohyně Kálí, která prý byla matka a zároveň ničitelka.⁷

Mezi mnoha způsoby agrese jsou ty, které užívají častěji muži a ty, které užívají častěji ženy. Jedním z typicky mužských druhů agrese je loupežné přepadení, ať už na veřejném místě nebo v bytě. Muži mívají obvykle fyzickou převahu, proto bývá tento typ agrese mužskou záležitostí. Fyzickou převahu využívají i další druhy převážně mužské agrese – znásilnění a sexuální obtěžování. U mužů se také častěji setkáme s tzv. sadistickou poruchou osobnosti. Takoví jedinci si vybíjejí na své rodině agresi, vyžívají se v pocitu moci nebo si vynucují plnění přání. Dalšími druhy převážně mužské agrese jsou například šikana nebo hrozba fyzického či psychického týrání dětí.⁸

Ženy se naopak častěji uchylují k nepřímé agresi, často verbální. Jde například o intriky, popuzení dětí proti otci, hrozbu sebevraždou nebo pokus o ni. Typicky ženský je také protipól sadistické poruchy osobnosti – jednání, kdy člověk škodí sám sobě. Jedná se například o ženy, které si opakovaně vybírají za partnery alkoholiky nebo ty, které zůstávají v partnerském vztahu se sadisty. Dalším ženským druhem agrese je například obvinění ze znásilnění nebo zneužívání dětí. Uvádí se, že až polovina obvinění je falešná.⁹ Vidíme, že muži častěji útočí přímo a fyzicky a ženy častěji útočí verbálně, případně přes další osoby.

2.4. Stereotypy na pracovním trhu

S oběma předchozími stereotypy je svázáno i stereotypní vnímání ženy na trhu práce. Rovnost pracovních příležitostí garantovaná zákonem je často v praxi pouze abstraktní. Uvádí se, že v současnosti nikde nedosahují ženy stejného průměrného výdělku jako muži (nejčastěji jde o rozdíl 20 – 30% ve prospěch mužů). Navíc manuálně pracující muži vydělávají často více než nemanuálně pracující ženy. Více než polovina pracujících žen je zaměstnána na částečný úvazek, což znamená, že nemají

---

⁷ VEŠÍNOVÁ – KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender. 1. vydání. Praha: Open Society Fund, 1999. 87 – 88 s. ISBN neuvedené.*

⁸ VEŠÍNOVÁ – KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender. 1. vydání. Praha: Open Society Fund, 1999. 88 - 89 s. ISBN neuvedené.*

⁹ VEŠÍNOVÁ – KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender. 1. vydání. Praha: Open Society Fund, 1999. 89 – 91 s. ISBN neuvedené.*

jistou práci, protože kdykoliv potřebuje zaměstnavatel omezit počet zaměstnanců, jsou první na řadě. I v mnoha vyspělých státech je stereotyp dominance muže na trhu práce tak zakořeněný, že jde jen těžko změnit. Muž je často viděn jako zaměstnavatel a žena jako zaměstnanec. Pro ženy je těžké prosadit se jako vedoucí, většinou musí dokazovat, že na takové místo patří. Problém je v tom, že vzorové chování vedoucího je často mužské. S tím se žena těžko může ztotožnit, a pokud se chová jako muž, bývá to špatně přijímáno.¹⁰

Dalším problémem je, že trh je rozdělen na mužskou a ženskou práci. Profese jsou děleny na mužské a ženské a opačné pohlaví do té které profese jen těžko proniká. Povolání, které se úplně zpřístupní ženám, často budí dojem jednoduchých a nedůležitých, kde není třeba vyšší kvalifikace. S tím souvisí pokles prestiže takových povolání, klesající výděly i klesající prestiž mužů v těchto povoláních (například učitelky, lékařky nebo sociální pracovnice). Práce žen je často brána jako doplňující podpora rodiny nebo podpora kariéry manžela.¹¹

3. Vzdělání a postavení žen ve společnosti do 18. století

Až do devatenáctého století se všeobecně soudilo, že hlavní rolí žen je péče o domov a o rodinu a vzdělání je pro ně téměř nebezpečné, protože by je mohlo od těchto úkolů odvést. Ženské vzdělání bylo proto velmi okrajovým problémem, který muži neřešili a většina žen se na něj neodvážila pomyslet.¹²

3.1. Vzdělání ve středověku

V raném středověku byly středisky vzdělanosti kláštery. V křesťanské Evropě vznikalo množství klášterních a katedrálních škol. Od třináctého století vznikaly městské školy, později partikulární. Dívky ale do těchto škol nechodily. Vzdělávaly se

---

¹⁰ VEŠÍNOVÁ – KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender. 1. vydání. Praha: Open Society Fund, 1999. 51 - 54 s. ISBN neuvedené.*

¹¹ VEŠÍNOVÁ – KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender. 1. vydání. Praha: Open Society Fund, 1999. 54 - 55 s. ISBN neuvedené.*

¹² LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 39 - 40 s. ISBN 80-204-0737-5.*

jen velice vzácně, a to buď doma, nebo v klášteře. Výchově dívek se věnovalo několik řádů. Řád cisterciánek působil například v Sezemicích, Starém Brně, Tišnově, Pohledu nebo Oslavanech. Poté řád benediktýnek, jehož první klášter vznikl v Čechách roku 917 u Svatého Jiří. Další, kdo poskytoval dívčí vzdělání, byly žebravé řády. Řád dominikánek vzdělával dívky v patnáctém století u Sv. Anny na Starém Městě pražském, klarisky v šestnáctém století u Svaté Anežky, v Týnci, Českém Krumlově a Chebu. Řád magdalenek působil v Mostě. Většina klášterů byla zrušena během husitských válek, zbytek zrušil Josef II. Dívky vyučovaly také bekyně (náboženská sekta beghardů) – věnovaly se ručním pracím, literárnímu umění a společenské výchově.¹³

Po bitvě na Bílé Hoře se zvýšil ve společnosti respekt ke vzdělání, partikulární školy vznikaly i v menších městech. Dívky se ale stále ve veřejných školách vyskytovaly jen velmi zřídka. Navštěvovaly soukromé školy, které byly hanlivě označovány jako pokoutní. V těchto školách se vyučovalo česky, v partikulárních byla hlavní latina. Pro založení takové školy bylo potřeba požádat obec o povolení. Vyučovaly se zde hlavně literární předměty a šití. Roku 1565 vznikla taková „pokoutní“ škola v Hradci Králové, další byly například v Kadani, Rakovníku, Slaném, Mělníku, Pardubicích, Náchodě nebo Kutné Hoře. Dívčí třídy se objevovaly i u nejmenších žáků v bratrských školách. Vyšší vzdělání bylo pouze pro chlapce.¹⁴

Přiměřené vzdělání dívek prosazoval například Jan Amos Komenský nebo španělský humanista Juan Luis Vives. Ten tvrdil: „Pokud jsou ženy neřestné, je to proto, že jsou nevzdělané.“ Martin Luther prosazoval, aby ženy měly alespoň základy gramotnosti. Vzorem však stále zůstává především ctnostná matka. Tridentský koncil (1545 – 1563) prosazoval vzdělání i pro dívky, kladl důraz na katolickou víru. Následoval vzestup v počtu jezuitských i farních škol ve městech i na venkově.¹⁵

---

¹³ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 39 - 40 s. ISBN 80-204-0737-5.*

¹⁴ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 40 s. ISBN 80-204-0737-5.*

¹⁵ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 40 - 41 s. ISBN 80-204-0737-5.*

Názor, že hlavní rolí ženy je především role matky a pečovatelky převažoval i mezi ženami. Většinu z nich ani nenapadlo, že by to mohlo někdy být jinak. Muži toto podporovali, protože to pro ně bylo samozřejmě výhodné. Žena byla doma a starala se o rodinu. Tím, že se nevzdělávala, také moc o věcech nepřemýšlela a nehrozilo tak nebezpečí změny společenských rolí.

Ženy do debaty o vzdělání moc nezasahovaly, ale i tehdy se našly výjimky. Bathsua Pellová-Makinová a Mary Astellová se v sedmdesátých letech sedmnáctého století pokoušely sestavit učební plán, který by obsahoval i jazyky a přírodní vědy. Jejich úspěch se ale nedostal ani přes hranice Anglie.¹⁶

V sedmnáctém století dochází ke změně vnímání vzdělání jako celku. Společnost začíná brát na vědomí dětství a škola je považována za spojovací článek mezi dětstvím a dospělostí. Synové šlechticů jsou posíláni na studia. Dívky jsou považovány za dospělé už zhruba v sedmi letech. V sedmnáctém století došlo také k další změně – ve Francii začaly vznikat první salóny, kde ženy mohou diskutovat o manželství a vzdělání a víceméně svobodně vyjadřovat své názory. Kvůli častým válkám také vzrůstal počet vdov, které musely řídit živnost nebo statek, proto bylo pro ně nutné umět číst, psát a počítat a mít základní znalosti zeměpisu.¹⁷

Salony byly v podstatě prvními institucemi, kde se ženy scházely a měly možnost diskutovat a přemýšlet o rozdělení rolí a postavení ve společnosti a také první institucí, kde se sdružovaly ženy se zájmem o vzdělání, filosofii a další vědy, které byly do té doby považovány pouze za doménu mužů. Toto se samozřejmě odehrávalo pouze ve městech, na vesnicích přetrvávalo tradiční rozdělení rolí.

Proces odstranění negramotnosti zastavila v českých zemích třicetiletá válka. V základním školství bylo málo učitelů, často učili hostinští, vysloužilí vojáci nebo pastevcí, nezřídka sami negramotní. Školy byly v hostincích, pastouškách, na farách nebo v pronajatých místnostech. Vzdělání bylo luxusní záležitostí. Dívčích škol bylo málo a byly provozovány církevními řády. V roce 1655 založila hraběnka Sibylla

---

¹⁶ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 41 s. ISBN 80-204-0737-5.*

¹⁷ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 41 - 42 s. ISBN 80-204-0737-5.*

z Lamboy klášter voršilek v Praze. Voršilky (také zvané uršulinky) se věnovaly ošetřování nemocných, podpoře chudých a výchově a vzdělávání dívek. V roce 1712 zřídily klášter v Kutné Hoře. Klášter se školou chtěly vybudovat také v Hradci Králové, dostaly povolení od císaře a města, z realizace ale sešlo. Dalším řádem, který vzdělával dívky, byly vizitantky. Ve Vídni v roce 1742 založila soustavu klášterů jejich řádu vdova po císaři Josefu I. Amálie Vilemína. Marie Terezie založila poté v roce 1754 v Praze Ústav šlechtičen.¹⁸

Ve Francii byla otázka vzdělání v osmnáctém století velmi důležitá. V letech 1715 – 1759 zde vzniklo 51 děl o výchově dívek, od roku 1760 do roku 1790 více než třikrát tolik. Známy myslitel Jean Jacques Rousseau, autor díla „Emil, čili o výchově“, měl představu, že výchova žen by měla odpovídat potřebám mužů. Jejich hlavními úkoly bylo podle něho líbit se mužům, být užitečné a vychovávat děti. Choderlos de Laclos, autor „Nebezpečných známostí“, tvrdil, že výchova žen není možná, pokud je zkažená společnost drží v otroctví. Vzdělání žen bylo považováno za útok na instituci manželství, s gramotností žen vzrůstala jejich možnost nezávislosti na mužích. S revolucí v roce 1789 byl rozmach ženské emancipace ale opět potlačen.¹⁹

Jak vidíme, názor, že žena je pouze jakýsi doplněk muže, ve společnosti stále přetrvával. Platí pořád ty samé argumenty – převážně strach z nezávislosti ženy na muži. Pozvolna se ale začínají objevovat i opačné názory, které jsou sice širokou veřejností potlačovány, ale objevují se.

Ve střední Evropě se vedly spíše diskuze o vzdělání jako celku, než pouze o vzdělání žen. V Prusku a Rakousku vznikaly jako první zákony pro povinné základní vzdělání všech dětí. Od šedesátých let osmnáctého století se na některých panstvích vrchnost nebo kněží snaží o zkvalitnění základního vzdělání. V Čechách byl nejvýraznější postavou tohoto druhu Ferdinand Kindermann. Ten byl děkanem v Kaplicích a od roku 1790 litoměřickým biskupem. Byl toho názoru, že většina obyvatel by měla umět číst, psát a počítat, a co je nejdůležitější, ovládat praktické

---

¹⁸ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 42 s. ISBN 80-204-0737-5.*

¹⁹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 42 - 43 s. ISBN 80-204-0737-5.*

dovednosti pro chod venkovského hospodářství. To poté přispělo ke vzniku industriálních škol, kde se vyučovaly základy gramotnosti, přádelnictví a tkalcovství, podle pohlaví také sadařství, včelařství a výroba knoflíků nebo šití a ruční práce.²⁰

3.2. Tereziánské reformy školství

Od prvního ledna 1775 začal platit Tereziánský školní zákon. „Vzdělávací povinnost platila pro všechny děti od šesti do dvanácti let, pro chlapce i dívky bez rozdílu sociálního postavení.“²¹ Domácí výuka byla také možná, bylo ale nutné přijít dvakrát ročně do hlavní nebo normální školy na přezkoušení. Školská komise vypracovala krátce nato také plán pro dívčí školy, který obsahoval převážně ruční práce, ale myslel už na všeobecné vzdělání dívek a vyrovnání rozdílů mezi chlapci a dívkami. O vzniku samostatných dívčích oddělení nebo dokonce škol se ale mluvilo pouze ve velkých městech.²²

Tento školský zákon platil překvapivě dlouho, s menšími obměnami až do sedmdesátých let devatenáctého století. Úspěšnost reformy spočívala také v tom, že v nich pokračoval císař Josef II. Nyní několik údajů o počtu škol: „Roku 1786 bylo v Čechách přes 2 200 škol triviálních (farních nebo filiálních), hlavních a normálních, poskytujících základy vzdělání. Do konce století dosáhla docházka 70 %. V celkovém počtu škol však figurovalo jen 36 dívčích, majících necelé tři tisíce žákyň.“²³ Dívčí školy nebyly ale obvyklé nikde v Evropě. Vyskytovaly se dívčí třídy, kde většinou vdovy po lékařích, úřednících a vojácích nebo manželky učitelů učily základy ručních prací. Navíc do roku 1780 nemusely dívky do školy chodit, pokud s tím nesouhlasili rodiče.²⁴

---

²⁰ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 43 s. ISBN 80-204-0737-5.

²¹ LENDEROVÁ, Milena. (et al.). *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století, 2. díl*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. 39 s. ISBN 80-7194-756-3.

²² LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 44 s. ISBN 80-204-0737-5.

²³ LENDEROVÁ, Milena. (et al.). *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století, 2. díl*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. 45 s. ISBN 80-7194-756-3.

²⁴ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 44 - 45 s. ISBN 80-204-0737-5.

Hlavní školy byly zakládány v krajských městech. Měli tam chodit chlapci i dívky, protože čistě dívčí škola vznikla jen v Praze (1779). Dívky ale stále docházely raději do soukromých škol. Teoreticky mohly projít všechny čtyři ročníky (ve dvou posledních ročnících se učila například latina, dějepis, zeměpis, přírodopis), většina však končila druhým ročníkem. Šest let školní docházky bylo u dívek rozděleno mezi první a druhou třídu, od dvanácti let je čekala práce na poli nebo domácnosti. Od roku 1805 mohly dívky navštěvovat i poslední dva ročníky, v praxi k tomu ale skoro nedocházelo. Tyto dívčí školy byly v Praze roku 1787: „normální škola se dvěma učiteli a 50 žačkami, škola vedená voršilkami (měla dvě oddělení, „Fräuleinschule“ se sedmi učitelkami a 41 dívkami a „Bürgerschule“ s osmi učitelkami a 335 dívkami), škola vedená anglickými pannami (stejně organizovaná, s celkovým počtem dvanácti učitelek a 198 dívkami), farní škola u Matky boží před Týnem (čtyři učitelky, 50 žákyň) a triviální židovská (tři učitelky, 34 děvčat). Rozhodující místo v učebních plánech zaujímal ženské ruční práce, následoval katechismus a trivium.“²⁵

Hlavním problémem při prosazování dívčího vzdělání byla představa, že je zbytečné. Ve městech byl nesouhlas s dívčím vzděláním zakotven hlavně v názorech, že „přílišný objem znalostí ženám škodí, jsou potom přepjaté a nervózní a muži se v jejich společnosti necítí dobře.“²⁶ Na venkově bylo hlavním problémem vůbec se uživit. Ženy pracovaly na statku nebo na poli, a pokud by své dcery posílaly do školy, přišly by o cenný zdroj pracovní síly. Nehledě na to, že to bylo v té době považováno za velice neperspektivní. Dívky sice mohly studovat, ale v praktickém životě jim to v podstatě k ničemu nebylo a navíc byly považované za zvláštní, na vesnou ještě mnohem více než ve městě. Také by se poté nejspíše neprovdaly, což by ohrozilo celou rodinu, protože děti se staraly o starší nemohoucí rodinné příslušníky.

U chudších vrstev se k uvedeným faktorům přidával i omezený počet ošacení. V dochovaných třídních knihách lze tak najít omluvy, jako například: „Nedbal jít.

---

²⁵ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 45 - 46 s. ISBN 80-204-0737-5.*

²⁶ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 46 s. ISBN 80-204-0737-5.*

Stonal. Měl u ševce boty. Měla sukni v prádle. Byl na robotě. Chovala holku. Boty si vzal bratr. Nešel skrze nepohodlný čas.“²⁷

4. Vzdělání a postavení žen ve společnosti v 19. a 20. století

4.1. Dívčí vzdělání v první polovině 19. století

Ve vzdělávacím systému i nadále převažovali chlapci, počet chlapců a dívek se začal vyrovnávat až v polovině devatenáctého století. Napomohlo tomu také národní obrození, které podporovalo ženské vzdělání. Nejdůležitější bylo ale i pro tuto dobu být dobrou matkou a hospodyní. Dívky byly ve školách stále diskriminovány. Například seděly tam, kde nebylo tolik světla a učitelé se věnovali mnohem více chlapcům. Šlechtické, úřednické a měšťanské rodiny dávaly přednost domácímu vzdělání a soukromým školám kvůli obavám z nakažlivých nemocí a špatné společnosti. Jako domácí pedagogové často vyučovali učitelé z veřejných škol nebo kněží. Chodili do rodin dvakrát až třikrát týdně, ostatní dny učila děti vychovatelka. Vzdělání pak často záviselo na tom, jak byli rodiče důslední. Výrazněji vzdělané byly tedy většinou jen dívky ze šlechtických rodin, jako například dcera Marie Terezie, dcera Františka I. nebo dcery hraběte ze Štenberka.²⁸

Kvalita domácího vzdělání vzrostla ve třicátých a čtyřicátých letech devatenáctého století. Do dvanácti let učil dívky učitel literárních předmětů (občas ještě sám student), potom učitel francouzštiny, hudby a kreslení, Náboženství učil kněz, hře na piano chudá příbuzná a ručním pracem sestra nebo matka. Domácího vzdělání se dostalo například Marii Palacké, Renátě Tyršové nebo Augustě Braunerové. V této době bylo považováno za samozřejmé, že dívky vzdělává jejich matka a od ní získají také

---

²⁷ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 47 s. ISBN 80-204-0737-5.

²⁸ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 47 - 49 s. ISBN 80-204-0737-5.

znalosti týkající se domácnosti, mravní a náboženské principy. I dívky z bohatších rodin se učily šít a vařit, protože tyto dovednosti zvyšovaly jejich hodnotu pro manželství.²⁹

Na počátku devatenáctého století se objevuje nový druh literatury, který má doplňovat domácí výchovu dívek. Tyto knížky seznamovaly dívky s vedením domácnosti, mravními zásadami a tehdejšími představami o úřadu ženy. Byly prvním dokladem přiznání času dospívání u dívek. Jako první vyšel v Čechách roku 1840 svazek Magdaleny Dobromily Rettigové s názvem „Mladá hospodyňka v domácnosti, jak sobě počínati má, aby své i manželovy spokojenosti došla“. Knížka zdůrazňovala tradiční ženské ctnosti, především ale detailně popisovala praktické dovednosti, které by měla dívka znát, jako byl úklid, ošetření šatů, pěstování květin a chov domácích zvířat nebo domácí léčení. Rettigová také pořádala soukromé kurzy vaření pro měšťanské dívky. Položila tím tradici další podobné literatury, která vycházela ve druhé polovině devatenáctého století, kterou psaly například Honorata Zapová, Žofie Podlipská, Věnceslava Lužická nebo Františka Hasngirgová. Mimo výše uvedených dovedností kladly také velký důraz na lásku k českému národu a jazyku. Ve všech těchto knížkách chybělo cokoli o pohlavním dospívání, těhotenství, porodu nebo sexuálním životě.³⁰

I přes tyto změny se mělo nadále za to, že dívka je v patnácti letech dostatečně zralá na to, aby byla uvedena do společnosti a byl domlouván sňatek. Ve vyšších vrstvách byl součástí vzdělání i tanec a společenská výchova. Důležité byly také cizí jazyky, náboženství, výtvarná a hudební výchova. Dívka byla většinou svěřena francouzské vychovatelce. Na výchovu v rodině často navazovala klášterní škola. Do kláštera přicházely dívky ve věku deseti až čtrnácti let a byly zde dva až čtyři roky. Tento druh vzdělání byl ale velmi drahý, takže si ho mohlo dovolit jen málo rodin, v českých zemích, převážně aristokraté, v románských zemích i měšťanské rodiny. Od začátku devatenáctého století se začínaly ozývat hlasy proti klášterní výchově,

---

²⁹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 49 - 50 s. ISBN 80-204-0737-5.

³⁰ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 50 - 52 s. ISBN 80-204-0737-5.

především kvůli odloučení od rodiny i okolního světa. Ty sílily s vzrůstající emancipací.³¹

Dcery českých měšťanů zpravidla po domácí výchově pokračovaly v soukromých vzdělávacích ústavech. Dívky zde pobývaly jeden až deset let, průměrně dva až tři roky. Mezi nejstarší se řadil soukromý dívčí ústav Hildweinův v Nových Alejích. Výuka probíhala v bytě, kde byly dívky také ubytovány. Paní Hildweinová byla bývalá vychovatelka. Vyučovaly se literární předměty, jazyky (němčina, francouzština, itaština), psaní dopisů, umělecké vyšívání, kreslení a hra na klavír. V padesátých letech devatenáctého století byla založena soukromá dívčí škola manželů Svobodových. Nacházela se v Dominikánské ulici ve druhém patře domu U modrého hroznu a nebyla příliš prostorná. Škola byla pokládána za nejlepší svého druhu v Praze a také za vlastenecký ústav. Vyučovala se zde němčina, francouzština, prvouka, kreslení základy zeměpisu, dějepisu, mravouka a náboženství. Školu navštěvovaly například Eliška Krásnohorská, Anna Kavalírová, Bohumila a Božena Macháčková, Blažena Erbenová nebo Zdenka Havlíčková.³²

Rozdíly v dívčím a chlapeckém vzdělání byly dány také kvalitou vzdělávacích ústavů. Školské úřady dozíraly jen na veřejné školy (normální dívčí škola v Karmelitánské ulici, farní školy u Panny Marie Vítězné, u Panny Marie Sněžné a u Sv. Petra). Soukromých škol si moc nevšímal, protože jich bylo hodně a často se měnily. Pouze v Praze se nacházelo tehdy asi čtyřicet soukromých škol. Mimo Prahu bylo soukromých škol velmi málo, navíc vzdělání nebývalo úplné, někde se učily hlavně ruční práce, někde konverzace a podobně.³³

Počet samostatných veřejných dívčích škol začal vzrůstat od poloviny padesátých let. Vznikaly osamostatněním dívčích tříd. To znamenalo také problém v otázce vyučujících, protože dosud vyučovali na veřejných školách muži. Po roce 1855

---

³¹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 52 - 54 s. ISBN 80-204-0737-5.*

³² LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 54 - 56 s. ISBN 80-204-0737-5.*

³³ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 56 - 57 s. ISBN 80-204-0737-5.*

posílila pozice katolické církve ve vzdělávacím systému a dívčí školství bylo předáno školským sestram. V Čechách působil řád anglických panen (od roku 1747) a kongregace školských sester de Notre Dame (od roku 1854). Laické učitelky vyučovaly pouze ženské ruční práce. Sestry de Notre Dame byly mezi veřejností oblíbeny. První město, kde se ujal výuky, byl Hradec Králové. Do konce století se sestry staraly o 92 vzdělávacích a jiných ústavů. Na našem území působily také milosrdné sestry sv. Kříže (od roku 1860 provozovaly v Litvínově klášter, městskou dívčí školu a sirotčinec s nemocnicí) a kongregace Srdce Ježíšova (dívčí škola v Praze na Smíchově, vyučovalo se v němčině a žačky nosily stejnokroje).³⁴

Kvalita dívčího vzdělání byla do jisté míry závislá na rozhodnutí a finančních možnostech rodičů. I ve vyšších společenských vrstvách převládal názor, že nejdůležitější pro ženu je vedení domácnosti a znalost náboženství, čtení a psaní postačí. Se vzestupem národního obrození a polovině století se k tomuto přidala ještě výchova budoucích generací k vlastenectví.³⁵

4.2. Dívčí vzdělání v době národního obrození a Hasnerova reforma

První podnět ke vzniku dívčí školy, která by odrážela sílíci vlastenecké cítění národa, vyšel ze spolku žen, který vedla Bohuslava Rajska. Spolek pravděpodobně vznikl okolo roku 1836 a tyto ženy byly v podstatě prvními českými feministkami. Chtěly být schopné žít samostatně a nezávisle pro případ, že by se neprovdaly. Rajska chtěla založit dívčí školu, která by dala základ českým učitelkám. Odmítla Amerlingovu nabídku sloučit dívčí ústav s jeho školou Budeč a v roce 1844 podala žádost o povolení otevřít vzdělávací ústav pro dívky od 5 do 18 let. Rajska pronajala tři místnosti na Vodičkově ulici a zahájila výuku. V roce 1845 se provdala za Františka Čelakovského a odešla s ním do Vratislavi, vedení ústavu se ujala Eleonora Věroslava Jonáková. Roku 1848 zanikla Budeč (Amerlingův pokus o jakousi vzorovou školu) a ústav byl veden

---

³⁴ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 57 - 58 s. ISBN 80-204-0737-5.*

³⁵ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 58 s. ISBN 80-204-0737-5.*

Amerlingovou manželkou Františkou až do svého konce v roce 1870. Mezitím se z něho stal německý dívčí ústav.³⁶

Amerlingova škola v Budči měla být v podstatě jakýsi pokus o dokonalou školu, kam by se lidé jezdili dívat, jak se to dělá správně. Dobové názory na výuku byly ale ve společnosti až příliš zakořeněné a stejně jako v jakékoli jiné době nešly změnit ze dne na den. A už vůbec ne jednou malou skupinkou lidí. Amerling byl proto považován spíše za blázna a škola neměla dlouhého trvání.

O vznik české dívčí školy se pokoušela také Honorata Zapová. Pokus vycházel ze spolku Slovanek, který vznikl v roce 1848 a nepřežil revoluci, školu založila Zapová v roce 1855, ale zanikla o rok později. V roce 1862 založili manželé František a Anna Tesařovi dívčí vzdělávací ústav v Praze na Senovážném náměstí v domě U zlaté váhy. Ústav měl původně 36 žákyň, ale jeho obliba rostla. Vyučovali tam někteří pozdější pedagogičtí reformátoři, jako například Josef Bačkora, Jan Karel Škoda nebo Václav Kredba.³⁷

S revolucí v roce 1848 a rozkvětem vlasteneckého smýšlení rostlo také národní sebevědomí. Někteří vlastenci začali také prosazovat větší účast žen na veřejném životě. Toto mělo za následek některé kuriózní akce, jako například snahu o nalezení a prosazení vlasteneckých básniček a lidových spisovatelek, což byli muži píšící pod ženským pseudonymem, ale naštěstí to také dopomohlo rozvoji dívčího vzdělání a vzniku nových ústavů.

V šedesátých letech devatenáctého století začaly posílat některé majetnější rodiny své dcery do penzionátů v zahraničí, většinou do Francie nebo Německa, oblíbené bylo také Švýcarsko. Tyto ústavy nekladly takový důraz na ruční práce, vyučovalo se zde spíše literárním předmětům, hudbě a malování. Čeští vlastenci toto viděli s nevolí, protože ústavy prý přispívaly k odnárodnění českých dívek. Dívky z bohatších rodin často volily jako doplnění vzdělání cestu do ciziny (ve šlechtických

---

³⁶ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 59 s. ISBN 80-204-0737-5.*

³⁷ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 60 s. ISBN 80-204-0737-5.*

kruzích už od konce 18. století). Dívky ve společnosti matky, vychovatelky nebo starší příbuzné jezdily převážně do Drážďan nebo do Mnichova, po roce 1867 také do Paříže (světové výstavy). Prohlížely si přírodu, památky, galerie, pobývaly v honosných penzionech. Dívky z chudších vrstev jezdily k zámožnějším příbuzným, kde pracovaly jako chůvy.³⁸

Počátkem šedesátých let vzkvétalo české národní hnutí. V roce 1861 vznikl první český politický deník *Národní listy*, pěvecký spolek *Hlahol*, tělocvičná jednota *Sokol* a vyšel také první ženský časopis *Lada*. V prosinci 1862 začal Vojtěch Náprstek se vzdělávacími besedami pro ženy. Situace nahrávala vzniku veřejných vyšších dívčích škol, které by poskytovaly úplné vzdělání.³⁹

První vyšší dívčí škola vznikla roku 1860 v Písku. Další byla vyšší dívčí škola v Praze otevřená v roce 1863. Přihlásilo se 92 žákyň, což znamenalo, že musely být otevřeny dvě první třídy. Škola měla od roku 1870 čtyři třídy a od roku 1887 šest tříd. V roce 1867 přesídlila na Vodičkovu ulici a těšila se velké oblibě. Prvním ředitelem byl Vilém Gabler, češtinu a dějepis učil Emanuel Tonner, němčinu Josef Auštecký, kreslení Petr Mužák a zpěv Leopold Zvonař. Jako třídní učitelky zde pouze byly ženy, které vyučovaly ruční práce. Učila se čeština, němčina, francouzština, náboženství, dějepis, zeměpis, přírodopis, měřičství, počty, kreslení, zpěv, ruční práce a tělocvik. Později se přidala angličtina, polština, ruština a domácí hospodářství. O přestávkách chodily dívky na dvůr. Studium bylo drahé, školu navštěvovaly převážně dívky z rodin bohatých průmyslníků a velkostatkářů. Žákyně z venkova byly ubytovány v penzionátech nebo v podnájmech v důvěryhodných rodinách.⁴⁰

Vyšší dívčí školy vznikaly i v dalších městech: roku 1866 Vesna v Brně, Hradci Králové, Plzni, Českých Budějovicích, Chrudimi, Táboře. Tyto školy poskytovaly

---

³⁸ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 61 - 62 s. ISBN 80-204-0737-5.*

³⁹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 62 - 63 s. ISBN 80-204-0737-5.*

⁴⁰ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 63 - 64 s. ISBN 80-204-0737-5.*

dívčím ucelené vědomosti, které byly do té doby dostupné jen chlapcům. Zůstaly však spíše záležitostí bohatších vrstev společnosti. Od roku 1849 mohly dívky (minimálně šestnáctileté) navštěvovat dvouleté pedagogické kurzy pro učitelky.⁴¹

Dívčí školství s nástupem národního obrození vzkvétalo. Ve společnosti byl všeobecný odpor proti Němcům a s nárůstem národní hrdosti vznikaly další a další české školy. Výuka sice byla stále velmi zaměřená na ruční práce a podobné dovednosti, ale už se prosazovaly i další předměty. Dalším posunem byla také možnost pro dívky z venkova navštěvovat školy, sice se to týkalo především majetnějších občanů, ale posun to byl. Dalším posunem byly pedagogické kurzy pro učitelky, dívčím bylo poprvé dovoleno připravovat se na nějaké povolání.

Hasnerova reforma z 14. května 1869 měla značný význam pro rozvoj dalšího vzdělávání. Vzdělávací povinnost byla prodloužena o dva roky, tedy až do čtrnácti let. Byla zavedena obecná škola, v každém okrese musela být alespoň jedna měšťanská škola. Osnovy byly jednotné, ruční práce se vyučovaly chlapecké a dívčí, tělocvik byl také pro chlapce i pro dívky (pro dívky byl nakonec nepovinný). Díky tomuto zákonu byl také umožněn vznik veřejného dívčího učitelského ústavu. Celibát učitelek zůstal zachován a byl zrušen až roku 1919. Veřejnost nepřijala zákon zcela kladně. Chudším vrstvám nevyhovovalo prodloužení školní docházky do čtrnácti let, většině společnosti dívčí tělocvik a také vyrovnání rozdílů mezi chlapeckým a dívčím vzděláním.⁴²

Školská novela, která vyšla v květnu 1883, zhoršila sociální postavení učitelů a uvolnila školní docházku zavedením různých druhů úlev. Děti mohly být už od šesti let uvolněny ze školy v době polních prací, po dovršení šesti let docházky si mohla rodina vzít dítě zpátky. V praxi se tato novela týkala především dívek – chudší rodiny neposílaly dívky v některých ročních obdobích do školy vůbec.⁴³

---

⁴¹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 64 s. ISBN 80-204-0737-5.*

⁴² LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 64 - 65 s. ISBN 80-204-0737-5.*

⁴³ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 65 s. ISBN 80-204-0737-5.*

4.3. Boj o středoškolské vzdělání

Prosazování středního dívčího školství bylo i nadále obtížné. Jako první vznikla průmyslová škola dívčí v Praze. Ty byla vedena Spolkem sv. Ludmily, který vznikl roku 1851 a jehož cílem bylo pomáhat chudým vdovám. Spolek provozoval také odpolední školu, ve které se chudé dívky učily třikrát týdně plést a šít. V průmyslové škole dívčí, která byla v Praze otevřena roku 1865, si mohly chudé dívky doplnit základní vzdělání a současně získat základy některé profese, která byla tehdy považována za vhodnou pro ženy. Výuka na této škole byla zdarma, o Vánocích dostaly dívky ošacení a spolek na ně dohlížel do 18 let. Škola nevydržela ani dvacet let.⁴⁴

V roce 1871 založila Karolína Světlá Ženský výrobní spolek, který měl vlastní dívčí obchodní a průmyslovou školu a také vedl kurzy pro ošetrovatelky a vychovatelky. V roce 1884 byla v Praze založena městská dívčí průmyslová škola, kde se dívky učily šít prádlo a oděvy. V roce 1886 vznikla dívčí pokračovací škola při brněnské Vesně. Později vznikly hospodyňské školy v Německém Brodě, Chrudimi nebo Lounech. Tyto instituce byly velkou pomocí hlavně ženám, které byly osamělé nebo ovdověly a potřebovaly si zajistit živobytí.⁴⁵

V roce 1870 vznikl v Praze ze soukromého dívčího pedagogia dívčí učitelský ústav. Tento ústav končil maturitou, dívky tak měly úplnou kvalifikaci. Hlásily se sem dívky z rodin státních úředníků, středoškolských učitelů a chudých intelektuálů. V roce 1877 znovu otevřely sestry de Notre Dame ústav, který vzdělával učitelky u Sv. Anny v Praze. V roce 1891 otevřely vodilky podobnou školu v Kutné Hoře. Další podobné školy vznikly v Chrudimi, Českých Budějovicích, Litomyšli, Plzni a Kladně.⁴⁶

V zahraničí (hlavně v Německu a ve Francii) vznikala od sedmdesátých let devatenáctého století dívčí lycea. Ta nebyla zakončena maturitou, ale jen osvědčením o

---

⁴⁴ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 65- 66 s. ISBN 80-204-0737-5.*

⁴⁵ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 66 s. ISBN 80-204-0737-5.*

⁴⁶ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 66 - 67 s. ISBN 80-204-0737-5.*

absolvování. Zájem projevíly jen úřednické rodiny. I ve Francii bylo dívčí střední školství považováno za projev nebezpečné nezávislosti.⁴⁷

Důležitým předělem byl vznik dívčího gymnázia. Gymnázia byla považována za přípravu na vysokou školu, a tudíž pro dívky zcela nemyslitelná. Pouze zanedbatelné množství dívek skládalo maturitu, a to na chlapeckých ústavech. První pokus o dívčí ústav z roku 1868 byl neúspěšný. V roce 1890 vznikl z iniciativy Elišky Krásnohorské Spolek pro ženské studium Minerva. Skoro všichni čeští poslanci tuto myšlenku odmítli, žena náhle představovala konkurenci a ohrožení odvěké mužské dominance. Žádost o povolení Minervy byla schválena 11. března 1890. Soukromé dívčí gymnázium Minerva bylo nejstarším dívčím gymnáziem v Rakousko-Uhersku. V prvním roce se zapsalo 52 dívek (30 z nich bylo z úřednických rodin). Ředitelem se stal František Prusík. Dívky nemohly na gymnáziu odmaturovat, skládaly maturitu na státním chlapeckém gymnáziu. Maturitu zde mohly dívky skládat až od roku 1907. Škola se stala veřejnou až od roku 1915. Absolventky žily často osamělý život, protože muži o vzdělané ženy nestáli.⁴⁸

Od roku 1901 vznikala ještě šestitřídní dívčí lycea. Roku 1910 byla už téměř stoprocentní školní docházka a poměr dívek a chlapců víceméně vyrovnaný. Dívky se ojediněle objevovaly i v univerzitních posluchárnách, ale středoškolské a vysokoškolské vzdělání dívek bylo stále považováno za zbytečný přepych, většina dívek si nedovedla život bez manžela představit.⁴⁹

4.4. Počátky univerzitního vzdělání žen

Boj o univerzitní vzdělání byl stejně tuhý, v rakouské monarchii byly univerzity státní, takže rozhodnutí záviselo na postoji vlády. V Předlitavsku byly nařízením z roku 1878 dívky ze studia vyloučeny, mohly jen hospitovat, což znamenalo, že směly

---

⁴⁷ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 66 s. ISBN 80-204-0737-5.*

⁴⁸ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 67 - 69 s. ISBN 80-204-0737-5.*

⁴⁹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 69 s. ISBN 80-204-0737-5.*

navštívit přednášku za účelem pozorování. Spolek Minerva sepsal roku 1890 petici podepsanou 4000 osobami, ve které žádal, aby ženy směly studovat alespoň na filosofické fakultě pražské univerzity.⁵⁰

Pro ženu dlouho zapovězeným povoláním byla lékařka. Ženské lékařky neschvaloval ani např. Jan Evangelista Purkyně. První české lékařky promovaly v cizině: Anna Bayerová v Bernu (1881) a Bohuslava Kecková v Curychu (1882). Teprve roku 1896 bylo možno uznávat tituly, které ženy nabyly v cizině. Zastáncem ženského vzdělání byl například poslanec hrabě Václav Kounic nebo někdejší ředitel Minervy Jiljí V. Jahn. První studentky začaly studovat na pražské filosofické fakultě roku 1897, umožnil jim to výnos ministerstva. O tři roky později některé z nich úspěšně dostudovaly a staly se středoškolskými profesorkami. První doktorka filosofie, Marie Zdenka Baborová, promovala 17. června 1901. V září roku 1900 vyšlo ministerské nařízení umožňující také lékařské a farmaceutické studium žen. Podmínkami přijetí bylo pouze rakouské státní občanství a maturita. 17. března 1902 promovala na pražské lékařské fakultě první žena, Anna Honzáková.⁵¹

Definitivním přelomem v nahlížení společnosti na ženy jako na slabší a nevhodné pro většinu profesí byla potom první světová válka. Muži byli na frontě a tak ženy vykonávaly většinu profesí a činností, i těch, které byly předtím považovány za výlučně mužské. Po válce se tedy postavení žen ve společnosti dočkalo obrovského skoku kupředu.

---

⁵⁰ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 261 - 262 s. ISBN 80-204-0737-5.*

⁵¹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 262 - 263 s. ISBN 80-204-0737-5.*

5. Ženy, které sehrály významnou roli při prosazování přístupu žen ke vzdělání

V této kapitole bych chtěla blíže představit některé z žen, které se významně podílely na změně situace na poli vzdělání a dopomohly tak k tomu, že dnes existuje v západních zemích rovný přístup žen i mužů ke vzdělání. Zaměřím se především na české země.

5.1. Magdalena Dobromila Rettigová

K prvním českým ženám, které se významně zapsaly na poli vzdělávání, patřila Magdalena Dobromila Rettigová (1785 – 1845). Školu, kde se vyučovalo v němčině, navštěvovala jen krátce, protože vyšší vzdělání bylo v té době zpřístupněno pouze dívkám z nejvyšších společenských vrstev. Růst jejich intelektuálních schopností měl základ v jejím nadání a pílí. Její široké znalosti a čeština měly kořeny v četbě cizojazyčné i české literatury. Byla vychována velice přísně, což se také odráželo v jejích spisech. Byla v nich velmi konzervativní ve vztahu k mužům i manželství.⁵²

Rettigová považovala za cíl ženského vzdělání hlavně vychovat dobré vlastenky a příjemné ženy, s nimiž by mohli muži sdílet praktické problémy. Takové ženy by potom vychovávaly i další generace k vlastenectví. Základem bylo být dobrou matkou a hospodyní. Věřila, že vzdělání povede k tomu, že muži budou více respektovat ženy, což povede ke snížení užívání alkoholu a domácího násilí. Nedovedla si ale představit úplnou rovnoprávnost v manželství nebo profesním životě.⁵³

Ve většině měst, kam se s manželem přestěhovala, otevírala domácí školy, kde by se dívky z nižších společenských vrstev mohly naučit, jak vést dobré manželství. Bohužel většina rodin si nemohla ani toto vzdělání dovolit a vládnoucí vrstvy se problémy chudého venkovského obyvatelstva nezabývaly. Rettigová byla také autorkou

---

⁵² MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 16 s. ISBN 80-7277-295-3*

⁵³ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 16 s. ISBN 80-7277-241-4.*

prvních knih u nás, které popisovaly dívkám praktické znalosti vedení domácnosti, i když v současnosti je známá především svou „Domácí kuchařkou“.⁵⁴

5.2. Božena Němcová

Další významnou postavou, bojující za práva žen byla spisovatelka Božena Němcová (1820 – 1862). Němcová prosazovala stejné vzdělání pro chlapce i dívky. Vyšší vzdělanost žen podle ní měla vést k vyšší úrovni rodin a poté celého národa. Považovala za užitečné pro společnost, aby ženy inspirovaly muže. Zároveň chtěla, aby měly všechny společenské vrstvy možnost stejného vzdělání. Věřila, že lidé ze všech vrstev mají stejné schopnosti a nadání a chudí jen nemají možnost je plně uplatnit. Proto odmítala vžitý názor, že struktura společnosti je daná.⁵⁵

Svá přesvědčení přenesla i do své knižní tvorby. Snažila se pochopit venkovské obyvatelstvo a sbírala jeho literární tvorbu. To bylo považováno za nevhodné, protože její manžel pracoval jako celní komisař. Chodila na ni dokonce udání. Její manžel byl poté pronásledován, což mělo v podstatě zničit Němcovou.⁵⁶

Němcová byla vůbec první žena, která se živila jako spisovatelka. V té době to nebylo obvyklé ani u mužů. Ženy se věnovaly literatuře pouze jako koníčku, hlavní byla péče o rodinu. Němcová dostala také několik nabídek vést dívčí školy, ty ale odmítla. Chtěla si zachovat svobodu své práce. Neobvyklé bylo také, že byla samouk (kromě češtiny, s kterou jí pomohli přátelé). Měla rozsáhlé znalosti například z historie, filosofie nebo botaniky.⁵⁷

---

⁵⁴ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč?* 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 16 - 17 s. ISBN 80-7277-295-3

⁵⁵ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč?* 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 18 - 19 s. ISBN 80-7277-295-3

⁵⁶ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč?* 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 19 s. ISBN 80-7277-295-3

⁵⁷ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě.* 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 211 - 212 s. ISBN 80-204-0737-5.

5.3. Bohuslava Rajská

Bohuslava Rajská (1807 – 1852), rozená Antonie Reisová, se proslavila jako organizátorka prvního formálního vzdělání pro dívky v Čechách. Rajská spolupracovala s Karlem Slavojem Amerlingem, který založil v Čechách první vyšší školy. Chtěl, aby bylo vzdělání přístupné co nejvíce lidem ve všech vrstvách společnosti a věřil v růst společnosti v demokracii. Věděl, že ani vzdělání dívek nevyrovná všechny společenské rozdíly. Provozoval také kurzy pro rozšíření znalostí českých učitelů, protože věřil, že to pozvedne úroveň školství i celou společnost. Prosazoval také osmiletou školní docházku, a to i na venkově.⁵⁸

Amerling otevřel v roce 1842 chlapeckou školu a na jaře roku 1843 také dívčí školu od pěti do osmnácti let. V Budči vyučovala také Bohuslava Rajská, která měla stejné názory jako Amerling. Od roku 1836 učila v kroužku, který vedl lékař Václav Staněk, což byl její švagr. Chtěla založit vlastní dívčí školu jako součást Budče, ale nespĺňovala požadavky na kvalifikaci učitele, protože prošla dívčí školou. Složila tedy zkoušky na pražské normální škole a ve školním roce 1843/1844 začala vyučovat. Výuka Amerlinga a Rajske nestavěla na učení se věcí z paměti, jak bylo obvyklé, ale byla značně svobodnější. Mnozí z vyučujících se také scházeli v pražských salónech, tudíž sdíleli pokrokové názory na společnost. Bohuslava Rajská vedla dívčí školu dva roky, poté se provdala za básníka Františka Ladislava Čelakovského a zanedlouho zemřela. Na její místo nastoupila Františka Svatava Michalovicová, pozdější Amerlingova manželka, která vedla školu do roku 1870.⁵⁹

5.4. Karolína Světlá

Karolína Světlá (1830 – 1899) byla spisovatelka a organizátorka ženských spolků a dívčího vzdělávání. Karolína Světlá, vlastním jménem Johanna Rottová, provdaná Mužáková, četla už od dětství mnoho knih, aby si rozšířila a doplnila své

---

⁵⁸ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 20 s. ISBN 80-7277-295-3*

⁵⁹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 20 - 21 s. ISBN 80-7277-295-3*

neúplné vzdělání. Na základě těchto znalostí a vlastních zkušeností si vytvářela názor na postavení žen ve společnosti a vztahy žen a mužů. K těmto problémům přistupovala jako k problémům sociálním, nepovažovala tedy řešení postavení žen pouze za něco utopického nebo nepředstavitelného. Světlá nalézala porozumění také u svého muže, který ji podporoval v její literární činnosti. Po smrti své dcery už neměla další děti.⁶⁰

Světlá byla roku 1863 zvolena vedoucí Českého výrobního spolku a roku 1871 Ženského výrobního spolku. Tyto spolky sdružovaly ženy, které usilovaly o emancipaci a postupně získaly i velký celonárodní význam. České dívky, které se chtěly vzdělávat od čtrnácti let, musely chodit do školy německého výrobního spolku nebo nějaké soukromé německé školy, což vedlo k jejich poněmčování. Tyto české spolky chtěly, aby vzdělání pro dívky bylo přístupné v češtině. V roce 1871 vznikla v Praze obchodní a průmyslová škola pro dívky a také kurzy pro vychovatelky. V osmdesátých letech potom vyšší dívčí průmyslová škola.⁶¹

Světlá ale i přesto nebyla spokojená s českým školstvím. Česká politická scéna, převážně v osmdesátých a devadesátých letech Ženský spolek viděla velmi nerada, považovala ho za zbytečný. Vysloveně nepřátelsky proti němu vystupoval František Ladislav Rieger, který potom zamítl žádost Světlé o povolení k založení prvního dívčího gymnázia s maturitou. I přes veškeré obtíže byl projekt gymnázia nakonec uskutečněn díky vytrvalosti Karolíny Světlé a Elišky Krásnohorské. Světlá pohlížela na problémy ženského vzdělání a emancipace z hlediska celé společnosti, ne pouze žen. Podle ní mělo zrovnoprávnění žen vést k tomu, aby mohly svobodně rozhodovat o svém životě a převzít za sebe odpovědnost. Hrdinky jejích knih byly silné ženy, kladla důraz na jejich pozitivní vliv na muže i společnost. Domnívala se, že ženy můžou i bez vyššího vzdělání na základě zkušeností pochopit mezilidské vztahy lépe než muži.⁶²

---

⁶⁰ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 28 - 30 s. ISBN 80-7277-295-3*

⁶¹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 30 - 31 s. ISBN 80-7277-295-3*

⁶² MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 31 - 33 s. ISBN 80-7277-295-3*

5.5. Eliška Krásnohorská

Eliška Krásnohorská (1847 – 1926), vlastním jménem Alžběta Pechová, byla mladší spolupracovnicí Karolíny Světlé. Od mládí byla ovlivněna uměním a literaturou, protože se o ně zajímali její rodiče. Do dvanácti let chodila na soukromou dívčí školu manželů Svobodových. Navzdory těmto příznivým vlivům byla vychována v tom, že posláním ženy je jen pohodlí muže. Krásnohorská prosazovala heslo „rovné právo všem“. Domnívala se, že ženy jsou schopné vykonávat stejně náročnou práci jako muži a nechápala, proč je jim tedy upíráno právo na vzdělání a účast ve veřejném životě. Měla dojem, že učená žena je ve společnosti vnímána zhruba stejně jako „čarodějnice ve středověku“, jak vyjádřila v jedné ze svých statí. Tradiční názory pokládaly vzdělání ženy spíše za ozdobu.⁶³

Krásnohorská požadovala hlavně možnost kvalitního vzdělání pro všechny ženy, i ty, které se poté chtěly věnovat pouze rodině. V případě potřeby by byly totiž připravené vykonávat nějaké povolání a samy se uživit. Kritizovala také špatnou úroveň soukromých dívčích škol. Odmítala také často používané argumenty, že konkurence žen a mužů zvýší nezaměstnanost. Kritizovala také to, že od roku 1878 byly ženy vyloučeny ze studia na vysokých školách. Eliška Krásnohorská byla také redaktorkou Ženských listů. V roce 1890 dala impulz k vzniku Spolku pro ženské studium Minerva. V březnu 1890 byl návrh na povolení gymnázia Minervy předán říšskému sněmu poslancem Karlem Adámkem, kterého podporovali Tomáš Garrigue Masaryk a Josef Herold. Tím bylo dívkám umožněno kvalitní vzdělání.⁶⁴

6. Ženy, které díky svému vzdělání získaly významnou roli ve společnosti

V této kapitole se budu zabývat ženami, které byly významní díky svému vzdělání. Více příkladů žen, které se díky svému vzdělání výrazně uplatnily ve své

---

⁶³ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 33 - 34 s. ISBN 80-7277-295-3*

⁶⁴ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 34 - 39 s. ISBN 80-7277-295-3*

profesi, bychom asi našli v zahraničí, ale protože se i ve zbytku práce soustředím převážně na české země, rozhodla jsem se u toho zůstat i v této kapitole.

Konec devatenáctého a začátek dvacátého století byl velmi významným obdobím. Došlo k vědeckým objevům, úspěchům v přírodních vědách, technice a medicíně a také ke zkvalitnění výuky. Dívky mohly na konci století už vystudovat střední školu, od roku 1897 mohly studovat na filosofické fakultě a od roku 1900 na lékařské fakultě. Především v období první světové války se začal zvyšovat počet žen studujících na univerzitách.⁶⁵

6.1. Ženy učitelky a lékařky

První ženy složily státní zkoušku na filosofické fakultě 22. června 1900. Byly to Jindřiška Hrabětová (aprobace pro matematiku a fyziku) a Božena Jiránková (aprobace pro český a německý jazyk a literaturu). Obě začaly ve školním roce 1900/1901 vyučovat na dívčím gymnáziu Minerva. Ve stejném roce nastoupily na gymnázium také Marie Fabiánová, Olga Šrámková a Helena Tuskányová. Všem se podařilo během doby, kdy na gymnáziu vyučovaly dodělat státní zkoušky na filosofické fakultě. Během školního roku 1900/1901 pracovalo v pedagogickém sboru Minervy dvanáct mužů a šest žen. V následujících letech nastoupila například Albína Honzáková, která učila český a německý jazyk, dějepis a zeměpis. V roce 1902 získala jedna z profesorek Minervy, Marie Fabiánová, titul doktor filosofie. Ve školním roce 1907/1908 bylo v pedagogickém sboru již dvacet mužů a dvanáct žen. V roce 1913/1914 se poměr mužů a žen obrátil, protože muži odcházeli na frontu. V Minervě vyučovalo 26 žen a 23 mužů. Ne všechny ženy, které prošly filosofickou fakultou, chtěly získat doktorát (potřebovali ho hlavně vysokoškolští učitelé). Středoškolskému učiteli stačilo pouze složit státní zkoušky před zkušební komisí.⁶⁶

Na lékařské fakultě byla situace jiná. K úspěšnému uplatnění v praxi bylo potřeba dokončit studia doktorátem. Na lékařské fakultě promovala první žena 17.

---

⁶⁵ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 104 s. ISBN 80-7277-295-3*

⁶⁶ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 106 - 107 s. ISBN 80-7277-295-3*

března 1902, byla to Anna Honzáková. V letech 1901 – 1918 získalo doktorát na české univerzitě 105 žen, z toho 61 získalo titul doktor všeobecného lékařství a 44 doktor filosofie. Na německé univerzitě získalo v letech 1908 – 1918 doktorát 53 žen, z toho 33 doktor filosofie a 22 doktor lékařství. Výraznější počet žen, které získaly titul doktor, se objevil až za první světové války.⁶⁷

6.2. Ženy právničky

Na právnické fakultě mohly ženy studovat až po vzniku Československé republiky. Ve školním roce 1918/1919 nastoupilo do prvního ročníku 30 žen, společnost však stále pochybovala o jejich uplatnění. První doktorka práv promovala 19. prosince 1922, byla to Anděla Kozáková. Od roku 1925 mohly být první ženy kandidátkami notářství, první notářkou se stala Anděla Kozáková-Jírová až v roce 1933. Ta byla velkou bojovnicí za zrovnoprávnění žen v právnických i jiných profesích. Byla například členkou Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice Československé. První česká právnický vzdělaná žena, která se dostala na vědeckou dráhu, byla Jarmila Veselá, která promovala v roce 1923 a věnovala se trestnímu právu. První soudkyně byly jmenovány v roce 1930.⁶⁸

6.3. Ženy političky

Po umožnění studia na vysokých školách bylo dalším stupněm ženské emancipace získání volebního práva a účast na politickém dění. První země, kde ženy získaly volební právo, byly Spojené státy americké, další byla Austrálie, Finsko a Norsko.⁶⁹

V Čechách vznikl v roce 1905 Výbor pro volební právo žen, který byl pobočkou mezinárodní organizace Aliance pro volební právo žen. Výbor pro volební právo žen byl veden Františkou Ferdinandou Plamínkovou. V roce 1908 kandidovala první žena,

---

⁶⁷ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 107 s. ISBN 80-7277-295-3*

⁶⁸ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 107 - 109 s. ISBN 80-7277-295-3*

⁶⁹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 269 s. ISBN 80-204-0737-5.*

Karla Máchová, v obvodě Praha-Hradčany, Vyšehrad a Holešovice-Bubny za Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou. Další žena, Marie Tůmová, byla nezávislou kandidátkou Výboru pro volební právo žen. Jejich kandidatura byla považována za první politický úspěch českého ženského hnutí.⁷⁰

První ženskou poslankyní v Čechách byla spisovatelka Božena Viková-Kunětická, která byla zvolena roku 1912 za mladočeského poslance Václava Škardu, který zemřel. Tehdejší český místopředseda, kníže František Thun, ji ale odmítl vydat potřebná povolení, takže nemohla vstoupit do budovy sněmu. Její vítězství bylo i přes to pokládáno za velký úspěch ženského politického hnutí u nás i v zahraničí. Božena Viková-Kunětická byla následně zvolena ještě v roce 1918 národně demokratickou stranou do Revolučního národního shromáždění a v roce 1920 do senátu.⁷¹

Volební právo žen bylo v Československu uzákoněno ústavou v roce 1919. Mnohé ženy pracovaly například v radě hlavního města, v Národním shromáždění a v senátu. V radě hlavního města Prahy zasedaly v roce 1918 Františka Ferdinanda Plamínková za Československou stranu socialistickou a Bohuslava Sokolová za Československou stranu národně demokratickou. V roce 1919 byly zvoleny další čtyři ženy – Otýlie Kovářová-Máchová a Eliška Purkyňová za Československou stranu národně demokratickou, Marie Majerová za Československou stranu sociálně demokratickou a Františka Ferdinanda Plamínková za Československou stranu socialistickou. Zastoupení žen v radě rok od roku stoupalo a v meziválečném období jich zde pracovalo čtrnáct.⁷²

---

⁷⁰ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 112 - 114 s. ISBN 80-7277-295-3*

⁷¹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 270 s. ISBN 80-204-0737-5.*

⁷² MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí- proč? 1. vydání. Praha: Libri, 2005. 115 - 117 s. ISBN 80-7277-295-3*

7. Pozice ženy v současné společnosti

Pozice žen v současné společnosti se značně vyvinula oproti dobám boje za ženskou vzdělání a rovnoprávnost. Navíc oproti předchozím staletím patriarchálního systému bylo devatenácté a dvacáté století obdobím bouřlivých změn v oblasti společenských rolí. Budu se nyní zabývat převážně českými zeměmi jako součástí evropské společnosti, kde je postavení žen a mužů již víceméně rovnoprávné. Ve východní kultuře je postavení žen ve společnosti často ještě na velmi špatné úrovni a ženy nemají téměř žádná práva.

7.1. Feministické hnutí

Nyní napíšu několik slov o feministickém hnutí, protože se jedná o jednu z důležitých součástí boje žen za rovná práva ve společnosti.

Jiřina Šiklová říká, že feminismus lze definovat takto: „Feminismus je schopnost a ochota přijmout možnost i jiné interpretace a vidění reality, než na jakou jsme byli až dosud zvyklí. Je to filosofický směr zdůrazňující právo, nárok na přijetí jinakosti pohledu a přístupu druhého člověka, právo a nárok interpretovat skutečnost i jinak, než to odpovídá současnému kánonu.“⁷³

Současné směry feminizmu lze rozčlenit do tří skupin. První skupina, také zvaná asimilační, zastává názor, že ženy i muži jsou stejně schopní a mohou tedy vykonávat stejné společenské role. Druhá skupina, také nazývaná androgynní, se snaží o to, aby si byli muži a ženy podobní a vytvořili „neutrální bytost“, na kterou se nebudou vztahovat žádné genderové předsudky. Třetí skupina, komplementární, chce, aby spolu muži a ženy nesoutěžili, ale navzájem se doplňovali a společenské role si mezi sebou po dohodě rozdělili.⁷⁴

Radikální feminismus naproti tomu tvrdí, že ženy jsou jiné a lepší než muži. Některé z těchto směrů dokonce tvrdí, že ženy jsou „předurčeny vzít vládu nad světem

---

⁷³ VEŠÍNOVÁ – KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender. 1. vydání. Praha: Open Society Fund, 1999. 14 s. ISBN neuvedené.*

⁷⁴ VEŠÍNOVÁ – KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender. 1. vydání. Praha: Open Society Fund, 1999. 14 s. ISBN neuvedené.*

do svých rukou“. Ženy všech národů, států, ras a tříd by se měly podle nich spojit, chránit práva všech žen a zastavit nadvládu mužů. V rozvojových zemích třetího světa nabývá problematika ženských práv ještě jiných rozměrů než v západním světě. Diskriminace žen a jejich otrocké postavení v rodinách zde nabývá nebývalých rozměrů. V současné západní společnosti se feminismus zaměřuje spíše na problémy jako diskriminace žen v zaměstnání nebo jejich zastoupení na politické scéně a dalších profesích.⁷⁵

Feminismus se rozšířil v šedesátých letech dvacátého století ve Spojených státech amerických v souvislosti s bojem černochů a etnických menšin za lidská práva. Ženy si začaly uvědomovat, že jejich společenské postavení je mnohdy podobné těmto menšinám – jsou zesměšňovány, jejich práce není dostatečně oceněna a ve společnosti je vůči nim mnoho předsudků. Později se feminismus rozšířil i do demokratických států západní Evropy. U nás v tomto období byl feminismus vládnoucí vrstvou jednoznačně odsuzován jako „idealistická filosofie“, která poškozuje společný boj za socialismus. I dnes je často o tato problematika zesměšňována nebo zobečňována, protože extrémní názory některých feministek jsou považovány za obraz celého hnutí. Částí problému je také to, že tato problematika je těsně propojena se základními vztahy mužů a žen, a roto bývá považována za osobní záležitost.⁷⁶

7.2. Současná česká společnost

V současné české společnosti se velmi často objevuje konflikt mezi prací a rodinou. Vztah práce a rodiny je v životě českých žen jedním z hlavních problémů, který se projevuje ve společenských stereotypch i sociálních podmínkách.⁷⁷

7.2.1. Mateřská role současných žen

Většina obyvatelstva se shoduje v tom, že role matky je původní rolí žen a na tom jsou také založené všechny instituce. Žena se většinou stará o děti, když jsou malé,

---

⁷⁵ VEŠÍNOVÁ – KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender. 1. vydání. Praha: Open Society Fund, 1999. 15 - 16 s. ISBN neuvedené.*

⁷⁶ VEŠÍNOVÁ – KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender. 1. vydání. Praha: Open Society Fund, 1999. 11 - 13 s. ISBN neuvedené.*

⁷⁷ MANSFELDOVÁ, Zdeňka. *Současná česká společnost: sociologická studie. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 149 s. ISBN 80-7330-009-5.*

a poté je jí tato pečovatelská role přisuzována jako vrozená. Poté se od ní očekává, že se bude starat také o další členy rodiny, kteří to potřebují. K tomu jsou poté také přidávány domácí práce, které jsou považované za samozřejmost, protože žena je doma s dítětem. Muži, kteří obvykle nebývají doma s dětmi, jsou potom považováni za neschopné péče o ostatní. Už samotné označení „mateřská dovolená“ vyvolává představu, že výchova a péče o děti nejsou nijak obtížné. Po uplynutí tohoto období je už těžké ustálené rozdělení rolí v rodině změnit. Výsledkem je stereotyp, kdy je role otce velmi slabá a odpovědnost za domácnost a děti je automaticky připisována ženě bez ohledu na její zaměstnání. České ženy přitom obvykle tráví v zaměstnání víc času než ženy z ostatních evropských zemí.⁷⁸

Ohledně práce v domácnosti nabízí kniha „Současná česká společnost“ několik výsledků výzkumů: „Česká žena věnuje domácí práci týdně v průměru 25 hodin, muž 10 hodin. (...) Zhruba 90 % objemu běžně vykonávaných činností v domácnosti (vaření, uklízení, nákupy) má v současnosti na starosti žena. Objem této práce vykonávané muži nedosahuje ani 5 %. Porovnání výsledků výzkumů z roku 1998 a 2000 ukazuje, že k určitým změnám i ve výkonu této práce v českých domácnostech dochází. Jde však o další přesun této práce na ženy, neboť zatímco ještě v roce 1998 v 21 % domácností nakupovali potraviny muži, v roce 2000 měli tuto činnost na starosti muži již jen v 5 % domácností. Navíc ubylo domácností, kde nakupovali oba partneři stejně a výsledkem je třetinový nárůst domácností, kde nakupuje výhradně žena. Naproti tomu v posledních letech vzrostl podíl domácností, kde se o rodinný rozpočet stará muž (o 19 %) nebo oba stejně (o 20 %). Péče o děti je ve třech čtvrtinách českých domácností výhradně záležitostí ženy. Ve zbývajících čtvrtině případů se o děti starají oba stejně.“⁷⁹

7.2.2. Pracovní role současných žen

Stereotypním nastavením rolí v domácnosti je nepříznivě poznamenáno také postavení žen na pracovním trhu. Ženská pracovní síla je hodnocena hůře než mužská,

---

⁷⁸ MANSFELDOVÁ, Zdeňka. *Současná česká společnost: sociologická studie. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 150 - 152 s. ISBN 80-7330-009-5.*

⁷⁹ MANSFELDOVÁ, Zdeňka. *Současná česká společnost: sociologická studie. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 152 - 153 s. ISBN 80-7330-009-5.*

protože žena je především pokládána za matku. Proto je jí také přisuzována neschopnost zvládnout kromě rodiny také práci. Pro ženy je nevýhodou na pracovním trhu už jen možnost mít děti. Příjem ženy sice bývá nižší než příjem muže, pro většinu českých domácností je ale nepostradatelný. To je také jeden z důvodů, proč je u nás vysoké procento zaměstnaných žen. Mezi další důvody patří například uplatnění vzdělání a také možnost sociálních kontaktů.⁸⁰

Ženy mají horší pozici na pracovním trhu jednak kvůli zakořeněným genderovým stereotypům a také kvůli dlouhodobému nastavení trhu. Především se jedná o rozdělení trhu na tzv. ženské a mužské profese. Ženské profese odpovídají genderovým rolím, které jim jsou přisuzovány – učitelky, pečovatelky, zdravotní pracovníce, pracovníce ve službách. Dalším problémem je to, že počet žen ve vedoucích postech ani zdaleka nedosahuje počtu vedoucích mužů, což se projevuje i v tzv. ženských profesích (školství, zdravotnictví, služby). I přes to, že v těchto oborech převažují ženy, vedoucí pozice často obsazují muži. Zejména ve školství je důsledkem tohoto rozdělení přenos a upevnění generových stereotypů v myšlení dětí.⁸¹

Diskriminace na pracovním trhu se nejvíce projevuje ve finančním ohodnocení žen. Podle informací českého statistického úřadu dostávají české ženy „zhruba o 30 % nižší mzdy, a to i v rámci stejné pozice a vzdělanostní kategorie. V kategorii zákonodárců, vedoucích a řídicích pracovníků, nejen že jsou ženy zastoupeny pouze 25 %, ale dosahují dokonce jen 54 % příjmu mužů.“⁸²

Obecně je příčinou horší pozice českých žen na pracovním trhu samotné vymezení volného pracovního místa. Pravidla pro výkon určitého povolání většinou neberou v úvahu možnou proměnlivost životní situace uchazeče, což se v zásadě víc hodí mužům, protože u nich se neočekává, že soukromý život ovlivní jejich práci. Ideální zaměstnanec je pak podle těchto pravidel ten s co nejmenšími rodinnými závazy.

---

⁸⁰ MANSFELDOVÁ, Zdeňka. *Současná česká společnost: sociologická studie. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 153 - 154 s. ISBN 80-7330-009-5.*

⁸¹ MANSFELDOVÁ, Zdeňka. *Současná česká společnost: sociologická studie. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 154 s. ISBN 80-7330-009-5.*

⁸² MANSFELDOVÁ, Zdeňka. *Současná česká společnost: sociologická studie. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 154 s. ISBN 80-7330-009-5.*

Rodinné role ženy jsou potom zaměstnavatelům překážkou. Další příčinou horší pozice žen je nízké sebevědomí žen, které se se situací smířily a přijímají špatně placená zaměstnání a nevýhodné pracovní podmínky.⁸³

V souvislosti se vstupem mladé generace na pracovní trh a změnami politického a ekonomického systému dochází v dnešní době také ke změnám v uvažování žen. Tyto ženy si uvědomují širokou škálu možností svého uplatnění a jejich partneři jsou více nakloněni rovnoměrnému rozdělení rolí v rodině.⁸⁴

8. Závěr

Cílem práce bylo shrnout cestu žen ke kvalitnímu vzdělání a vývoj jejich postavení ve společnosti. První kapitola se věnuje genderovým rozdílům mezi muži a ženami a některým genderovým stereotypům, jako například stereotyp ženy-matky, stereotyp agresivního jednání a stereotypy na pracovním trhu. Další kapitoly se zabývají samotným vzděláním žen a jejich postavením v historii. Od převážně klášterního vzdělání ve středověku k tereziánským reformám školství v osmnáctém století a dále pak k Hasnerově reformě v devatenáctém století a prosazení dívčího středoškolského a vysokoškolského vzdělání na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Další kapitola se zabývá ženami, které nějak významně přispěly k rozvoji dívčího vzdělání, například Magdalena Dobromila Rettigová, Božena Němcová, Bohuslava Rajská, Karolína Světlá a Eliška Krásnohorská. Další kapitola představuje ženy, které se díky svému vzdělání dočkaly úspěchů ve společnosti ve školství, lékařství, právu nebo politice. Poslední kapitola zkoumá postavení ženy v současné společnosti, nejprve představuje feministické hnutí a poté současnou českou společnost, kde řeší pozici ženy na poli domácím a pracovním. Práce se soustřeďuje na postavení žen v západním světě a důrazem na české země.

---

⁸³ MANSFELDOVÁ, Zdeňka. *Současná česká společnost: sociologická studie. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 155 s. ISBN 80-7330-009-5.*

⁸⁴ MANSFELDOVÁ, Zdeňka. *Současná česká společnost: sociologická studie. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 155 - 156 s. ISBN 80-7330-009-5.*

Ve srovnání s historií vidíme, že postavení žen ve společnosti dosáhlo obrovského pokroku v poměrně krátkém čase. Po dlouhá staletí převažovalo patriarchální rozložení společnosti, kde muži mají hlavní slovo a zastávají všechny vedoucí funkce a ženy jsou brány pouze jako vlastnictví mužů a jejich hlavním úkolem je plození dětí a péče o domácnost a o nemocné. Sňatky se uzavíraly předem již ve velmi útlém věku a rozhodujícím faktorem byl majetek. Děti se rodilo mnohonásobně více, ale novorozenecká a kojenecká úmrtnost byla obrovská. Ženy byly považovány za všeobecně slabší a náchylnější nemocem, ale nikdo nebral v úvahu, že téměř nepřetržitě rodí děti. Ženy, které chtěly vstoupit do nějakého zaměstnání, byly všeobecně odsuzovány a muži se jim vyhýbali obloukem. S příchodem devatenáctého a dvacátého století došlo k výrazným změnám – ženy začaly sportovat, dosáhly postupně vysokoškolského vzdělání, získaly volební právo a prosadily se v zaměstnání. V některých oborech došlo dokonce k obrácení poměru mužů a žen. Například školství a lékařství byly považovány za domény mužů, ale dnes se setkáme spíše s učitelkou nebo lékařkou. Ženy mají v dnešní společnosti velkou výhodu, mohou si svobodně zvolit svého partnera a své zaměstnání, což bylo ještě před sto lety nemyslitelné. Ženy jsou dnes již v téměř rovnocenném postavení s muži, mohou vykonávat většinu povolání, práce už nejsou tak striktně rozdělené na mužské a ženské, ženy se prosazují na vedoucích postech.

Dnešní doba ale také odhaluje na toto téma mnoho otázek. Například některé extrémní feministické názory prosazují nadvládu žen nad muži, úplné obrácení rolí. Toto ale naráží například i na biologické principy – pouze ženy jsou uzpůsobeny k rození dětí. Klesala by v tomto případě porodnost dále k nule? Je známým faktem, že porodnost postupně klesá již nějakou dobu. Bude se muž starat o rodinu a bude žena hlavním zdrojem příjmů v rodině? Mají muži tak silnou touhu starat se o rodinu a ženy tak silný cit pro kariéru v zaměstnání? Toto naráží na informace, které jsou nám geneticky zakódovány. Otázkou je, jestli jsme schopní úplně převrátit celou svou podstatu. Povede to k rozvrácení rodiny v tradičním slova smyslu? Budou v případě úplného obrácení rolí pro sebe muži a ženy i nadále atraktivní? Jak to bude vypadat, pokud budou na vedoucích pozicích převažovat ženy? Muži mají sice sklon k soutěžení, ale ženy mají sklon k intrikám proti sobě navzájem. Nedopadne to nakonec tak, že žena bude pracovat a zároveň se starat o rodinu? Což je mimochodem také současný problém, protože ženy se často svou pracovní vytížeností blíží k mužům, ale muži stále

předpokládají, že péče o rodinu a domácnost je doménou ženy. Další zajímavou otázkou je, zda je převaha žen v některých profesích nutně dobrou věcí. Například ve školství dnes převažují ženy a je otázkou, jestli je takto jednostranná výchova dětí pro ně to nejlepší. Myslím si, že děti potřebují mužský i ženský vzor chování.

Myslím si, že toto téma je velmi rozsáhlé a složité a dalo by se o něm diskutovat ještě velmi dlouho, ale odpověď na většinu otázek přinese teprve budoucnost.

9. Seznam použité literatury

BAHENSKÁ, Marie. Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 175 s. ISBN 80-7277-241-4.

LENDEROVÁ, Milena. [et. al.]. Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století. 2. díl, Život všední i sváteční. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. 180 s. ISBN 80-7194-756-3.

LENDEROVÁ, Milena. K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s. ISBN 80-204-0737-5.

MALÍNSKÁ, Jana. Do politiky prý žena nesmí-proč?: Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 173 s. ISBN 80-7277-295-3.

MANSFELDOVÁ, Zdenka. Současná česká společnost: sociologická studie. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 381 s. ISBN 80-7330-009-5.

VEŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva. Společnost žen a mužů z aspektu gender: [sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender, pořádaného Nadací Open Society Fund Praha]. 1. vyd. Praha: Open Society Fund, 1999. 171 s. ISBN neuvedené.

VODÁKOVÁ, Alena. Rod ženský: kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme? 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 351 s. ISBN 80-86429-18-0.